

dominikanischen Predigt auf die Prosawerke des katalanischen Dichters (Genève-Paris 1958).

Cal reconèixer que la publicació d'aquestes quatre traduccions franceses representa un esforç considerable per part de l'editor, el qual mereix l'agraïment de tots els lullistes. Malgrat les reserves que hem hagut de fer a la seva tasca, sobretot des del punt de vista filològic, es tracta d'uns documents importants per a la història del lullisme i, en general, de les traduccions medievals.

Gret SCHIB

JOANOT MARTORELL - MARTÍ JOAN DE GALBA: *Tirant lo Blanc*. Edició del V centenari de la mort de Joanot Martorell. Pròleg i text de MARTÍ DE RIQUER. 2 vols. Barcelona, Editorial Seix Barral, 1969. 606 pàgs. + 618 pàgs. («Biblioteca Breve de Bolsillo: Libros de enlace», 50-51.)

L'edició del *Tirant* que Martí de Riquer havia publicat el 1947¹ a la «Biblioteca Perenne» era exhaurida des de feia temps. Ara, mentre prepara una «gran edició, de caràcter especialitzat» per a *ENC*, ens ofereix un text semblant al de 1947, reproducció «fidel i íntegra» de l'incunable valencià del 1490, amb ortografia modernitzada, però mantenint «les característiques lèxiques, morfològiques i sintàctiques de l'original»; hi han estat tingudes en compte la major part de les esmenes proposades el 1954 per Joan Coromines, i una revisió a partir de l'incunable de 1490 ha permès de millorar en bastants llocs el text de 1947. El pròleg és constituït pel capítol dedicat al *Tirant* al volum II de la *Història de la literatura catalana* del mateix Riquer, excellent exposició de l'estat de les qüestions, enriquida amb noves aportacions; n'han estat suprimides les notes, però hom hi afegeix una extensa *Guia bibliogràfica del «Tirant lo Blanc»*, comentada (pàgs. 95-108).² Potser no és inútil d'indicar que el tiratge d'aquests dos volums ha estat de deu mil exemplars, a part un tiratge de luxe de 500 exemplars. N'esperem per a ben aviat una segona edició, en la qual seran corregides les errades que s'han esmunyit en aquesta (esmenades en part a l'edició de luxe) a causa de les presses, ben justificades, de posar el *Tirant* a l'abast del públic en el cinquè centenari de la mort de Joanot Martorell.

Josep MASSOT i MUNTANER

A. GRIERA: *Consueta jueva*. Sant Cugat del Vallès, Instituto Internacional de Cultura Romànica, 1966. XII + 112 pàgs. («Biblioteca Filològica-Històrica», XVIII).

El nom de *Consueta* suggereix espontàniament un 'llibre de coses a fer'. I aquest és certament el sentit que ens en donen els diccionaris; tant el *Diccionari Aguiló*, com el *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'A. M. Alcover i F. de

1. Vegeu l'article de S. GIL I GAVA, *Noves recerques sobre Tirant lo Blanch*, *ER*, I, 135-147.

2. Comprèn: edicions i traduccions, estudis bibliogràfics i de caràcter general, sobre la biografia de Martorell, sobre el *Guillem de Varoic*, sobre les fonts, sobre costums cortesans i cavallerescs, estudis literaris i crítics, sobre Martí Joan de Galba, i sobre Cervantes i el *Tirant*.

B. Moll i el mateix *Tresor de la Llengua Catalana* d'A. Griera. Quan hom examina la *Consueta jueva* publicada per Mons. A. Griera s'adona que 103 de les 105 pàgines de text editat contenen, exclusivament, oracions, salms i les rúbriques de quan, com i en quin ordre cal dir aquestes oracions i salms. Es tracta, doncs, d'un oracional, oracionari o oracioner jueu, però no d'una consueteta. Les dues pàgines —la 9 i la 10— on hi ha el nom dels mesos en hebreu i el de les festes litúrgiques que contenen, més l'abundor de rúbriques esparses, devien ésser *l'arbre* que impedí a Mons. A. Griera de veure *el bosc* i que féu donar al llibre un títol prou desorientador.

La introducció és molt curta : 6 pàgines de text molt espaiat on, encara, és reproduït l'índex que conté el mateix manuscrit editat (pàgs. VII-IX). Examinem-la i comentem-la amb detenció. (En respectem l'ortografia).

«El Manuscrit. — El manuscrit d'aquesta *Consueta*, de 18×13 cms. i de 276 pàgs. té una història interessant.» — Hem d'aclarir de seguida que en el llibre hom ens dona el text de *dos* manuscrits. El primer, pàgs. 1-9 de la *Consueta*, són tres quaderns de vitella simplement cosits (= 24 folis, sense numerar), de 11 × 8,5 cm. L'altre és un llibre, en paper, de 243 folis numerats i 15 sense numerar, de 14,5×10 cm amb relligadura de fusta i pell vermella i amb el llom un poc gastat. (No en podem donar la signatura perquè no en tenen : fora dels llibres d'actes i d'administració, la R. Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi de Barcelona no té altres manuscrits que aquests dos i un tercer, del qual no parla Mons. Griera.)

«Un jueu barceloní que vivia als voltants de la catedral s'en servia per les seves devocions. En venir en 1492, la persecució i expulsió dels jueus d'Espanya l'apaderà [*sic*]. Ignorem les vicissituds perquè va passar la casa del israelita. Cap a l'any 1850 la casa va ser atterrada. I entre les runes aparegué el manuscrit que conté aquesta *Consueta*. L'amo de la casa en feu donació a la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. El «Diario de Barcelona» ressenyà la troballa del manuscrit i el seu traspàs a la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi.» — El 1848, el 20 d'abril, el «Diario de Barcelona» comunicava la notícia, com a molt recent, de la troballa de tres manuscrits en la casa número 15 (actual) del carrer del Call de Barcelona o número 1 (actual) del carrer de Sant Domènec (que avui constitueixen un mateix edifici). La nota anònima del «Diario de Barcelona» descrivia els tres manuscrits ; i del tercer ja deia prou clar que es tractava d'un llibre de comptes d'un jueu convers, amb domicili a València el 1468, on comprà el llibre i hi començà a anotar els comptes de les despeses d'una caravella seva que anà, no sabem ben bé si en dos o tres viatges, a Mallorca, Nàpols, Palerm i Càller, i a Dènia, Almeria, Orà i Tràpèna. Aquests comptes, però, es contenen només en els dos primers quaderns dels vuit que té el llibre. Els altres contenen notes de sermons, de parlaments, de consultes de frares i, en gran quantitat, notes de lectures de la Bíblia, sobretot de l'Antic Testament. La darrera nota datada és del 1482. L'autor de les notes és Bartomeu Rodrigues, del qual sabem, pel Registre que dels papers de la Inquisició barcelonina féu Pere Miquel Carbonell, que fou cremat en effigie per judaïtzant al primer acte de fe celebrat a Barcelona el 25 de gener de 1488. Versemblantment, doncs, fou ell qui aparejà els manuscrits perquè el podien comprometre, i, veient difícil la seva situació, fugí el 1487 o poc temps abans. No consta enlloc que l'amo de la casa enderrocada en fes donació a la Reial Acadèmia de Belles Arts. En qualsevol hipòtesi cal tenir present que l'Acadèmia no fou fundada fins l'abril de 1850, dos anys després d'ésser trobats els manuscrits.

«La presència d'aquest manuscrit a l'Acadèmia era ignorada. En 1963 per lloable iniciativa de Frederic Marés, president de l'Acadèmia, es procedí a la

renovació dels locals del pis superior de la Llotja, local de l'Acadèmia, i en un racó aparagué el manuscrit de la *Consueta jueva*. — Juntament amb els tres manuscrits hom trobà l'exemplar del «Diario de Barcelona» del 20 d'abril de 1848. Endevinem que Mons. Griera no ha vist aquest text del periòdic ni els manuscrits, perquè diu: «Aquest manuscrit és de 276 pàgines, escrit a doble columna. La lletra és molt intel·ligible. Les primeres pàgines estan deteriorades.» És a dir: la lletra del primer manuscrit és de lectura treballosa i la del segon és molt clara; i ha pres per doble columna la doble pàgina que veia en el microfilm.

«Encara que el jueu català que s'en servia, vivia a les darreries del segle xv, evidentment és d'època anterior, molt probablement és del segle xiv. La lletra i el text semblen confirmar-ho. El català arcaic del text n'és una prova.» — No acabem de treure l'entrellat d'aquestes afirmacions; ¿com, una cosa *evident*, sembla tenir confirmació i prova en una altra? El cert és que la lletra d'ambdós manuscrits és del segle xv i la filigrana del paper en el segon ens diu que no és anterior al 1462. Fins a quin punt el català del text es pot datar en el segle xiv és conclusió que ha de venir després d'un estudi molt minuciós i complet, i Mons. Griera, com veurem, només ens en dóna un d'insignificant i inexacte.

«Després d'unes oracions fervoroses que serveixen de introducció també d'alguns salms i de l'Ordre dels mesos de l'any segons l'ordre dels jueus, segueix l'índex.» — Qualificar de *fervoroses* unes oracions jueves del segle xv ens sembla un anacronisme. Molt més interessant que qualificar és classificar. I això, no ho ha fet Mons. Griera. Era molt més important que ens digués que el segon manuscrit és el segon que avui es coneix que conté la traducció al català de les pregàries jueves del ritual *ordinari* (per a entendre'ns); que el primer dels manuscrits que edita conté: una oració cabalística formada per 72 versets del salteri, dos salms traduïts també literalment de l'hebreu, un tros d'una poesia religiosa de Yehudà ha-Leví (que resulta ésser la traducció més antiga d'aquest màxim poeta), 5 salms de la versió de Sabruguera, un *šemone esre* escurçat i adaptat... és a dir, que hi tenim un exponent preciós de la religiositat dels conversos catalans de la primera època, anterior a la implantació de la Inquisició castellana.

L'índex que posa Mons. Griera és, com dèiem, el que conté el segon manuscrit, però hi afegeix errors i hi comet omissions; redueix a 6 les 9 rúbriques per a la festa de *Hanuchà*; afegeix una *Oració a dir entrant en casa*, al final de tot, que no hi és pas; etc. I aquest índex, estranyament, no conté la indicació de les pàgines.

Ve seguidament l'apartat «La llengua. — No crec oportú donar aquí un estudi de la fonètica, la morfologia, la sintaxi d'aquest text.» — A més de la importància cultural d'aquests textos, que ens mostren l'activitat dels jueus catalans a traduir també llurs oracionals —i justament aquest és el més antic conservat en qualsevol llengua romànica en lletra llatina—, l'estudi del vocabulari és importantíssim perquè és un terreny quasi inèdit i ple de troballes clarificadorres.

«Cal destacar en ell el català del mateix, lliure de provençalismes i també de castellanismes. És un text de català medieval normal.» — No arribem a entendre com un romanista del prestigi de Mons. Griera pot llançar aquesta afirmació de *normal*. ¿Normal l'únic text fins ara editat en què les lleis de la llengua catalana són conculcades sistemàticament en la morfologia, en la sintaxi i en la semàntica, per tal d'assolir un fidelíssim reflex del text hebreu?

«Com no conté versificació no és possible assenyalar l'obertura i el tancament de les *pe* i de les *o* tòniques. Conté algunes reminiscències de la diftongació

no acomplida pel català. Les finals -e, -ts, -d) evolucionen a un fenomen típic del català.» — En aquesta darrera frase no sabem pas a què es refereix.

«La -s- era probablement sonora. Compareix unes vegades -s-, altres -ss-. Les labial i labiodental es confonen en b i v. També es confon la grafia -i- i -j-, com també compareix la confusió de g- i j-.» — Aquestes conclusions les sabem gairebé a priori.

«Conté reminiscències de l'article Ipse: Hanucha-Sanucha.» — No és cert. Transcrivint el còdex ens adonarem que l'escrivà, que transcrivia d'un altre text, entengué per z el que era h i escriví quasi sistemàticament *Zanuchà*; un curós corrector esmenà tots els llocs on ho trobà, però alguns li passaren per alt.

«En la flexió verbal compareix amb molta freqüència el perfecte amb la forma en -ist: creist, donist, etc. També compareix, conservada, encara, la forma de la desinència de la segona persona del plural -ts. Caracteritzen l'estil d'aquest text la repetició i la gradació que li donen un caràcter ampulós.» — Això és tot el que ens diu de la llengua. I ben mirat creiem que és millor que Mons. Griera no ens n'hagi fet un estudi, perquè, vist com transcriu el text, hauria estat una feina doblement inútil.

La introducció acaba amb dues curtes pàgines sobre *El Poble jueu* on se sumen les generalitzacions vulgars amb els errors. Abans de les tres ratlles finals d'agraïment a la Reial Acadèmia, diu: «A l'any 1492 [els jueus] foren expulsats d'Espanya, entre ells, el pobre jueu català, la Consueta del qual arribava a les nostres mans. L'oferim com únic i interessantíssim document català jueu, ja que els interessants i fragmentaris textos catalans, reduïdíssims, i descoberts per Agustí Duran Santpere són d'extensió limitadíssima.» —Aquesta indeterminada publicació és l'única que ens addueix l'autor en tot el llibre. I hom s'admira que Sever Pop en el llibret *Mgr. Antoine Griera: Notice biographique et bibliographique...* (Louvain 1957), ens digui que fou ell el redactor del *BDC* que en els vols. X (1922) i XIII (1925) donà compte de les publicacions de P. Studer a «Romania» 47 (1921) sobre el ms. Bod. Or. 9 que conté la versió interlinear en català d'un llibre d'oracions en hebreu del final del segle xv o començament del xvi, i del valuós estudi de D. S. Blondheim sobre el vocabulari emprat pels jueus en les traduccions, en el qual estudi fa una enumeració dels textos dels jueus catalans que ha fet servir.

Si la introducció no conté cap nota bibliogràfica, el text no en conté cap de cap mena. Com si tot fos sabut i prou clar. A vegades, però, després de molts paràgrafs que no fan sentit, posa un interrogant darrera una paraula (per ex., pàg. 3, lín. 28; pàg. 6, lín. 5; pàg. 9, lín. 25 i 32; pàg. 10, lín. 10; pàg. 20, lín. 15 i 30, etc.).

La primera pàgina del text —i les següents— és horrorosament mal transcrita. Cal reconèixer que el text és difícil: són versets solts del salteri traduïts de l'hebreu amb absoluta literalitat. L'autor ha puntuat sense identificar el final i el començament de cada verset i transcriu molt malament. En surt, no cal dir, un garbuix que repelleix la lectura. Com a exemple donem les sis darreres ratlles de la primera pàgina (a l'esquerra) i la nostra lectura (a la dreta):

«En ajuda a mi, deu, en sofriment de ma anima. a deu callament de ma anima, car d'ell ma salvació e, io sobre tu fin, deu, digui mon deu, tu deu guardará a tu, deu hombra, a tu sobre madera

«Dèu ajuda a mi, Dèu en sofriment de ma ànima. Pur a Dèu callament de ma ànima, car d'ell ma saluació. E io sobre tu fiu, Dèu; diguí: "Mon Dèu, tu". Dèu guardarà a tu, Dèu hombra a tu sobre

dreta en guardarà, e tu de tot mal guardarà, ta ànima en guardarà, ton exir, he ton venir, d'ara entre a segle, en piadosa a nos beneyrà, e a nos esclarirà mes ffas, a nos lo setgle.»

mà de ta dreta. Déu guardarà a tu de tot mal, guardarà ta ànima. Déu guardarà ton exir he ton venir d'ara e ntrò a setgle. Déu piadarà a nós e beneyrà a nós e esclarirà nostres ffas a nós e a setgle.»

Certament que la columna de la dreta sembla que no fa massa sentit. El fet és que en una bona edició caldria posar, al costat o a sota, el text hebreu; llavors pren tot el seu relleu. Vegeu-ne el text hebreu en els salms 5, verset 6; 62, 2; 31, 15; 121, 5; 121, 7; 121, 8 i 67, 2, que corresponen al text català que acabem de transcriure, i tot esdevé entenedor. El que no recomanariem mai és transcriure malament, puntuar a la babalà, i no indicar res sobre un text així inintelligible.

Ultra aquestes sis ratlles anotem les següents males lectures en aquesta mateixa pàgina: *versos* per *versors*; *mia honor* per *ma honor*; *mon ajuda* per *ma ajuda*; *orna* per *torna*; *e quier* per *requerí*; *de te, tos mos* per *de totes mes*; *conoxenses* per *conguoxes*; *deu farà tort* per *Déu farà host*; *hi mana jo* per *hi m'anap*; *vianances* per *venjances*; *enparada en ja fortuna* per *enperall a ma fortuna*; *costraré* per *loharé*; *en cré senyor* per *nostre Senyor*; *ni hoyrà* per *hi hoyrà*; *Jariadam* per *Piada'm*; etc., etc.

A vegades Mons. Griera deixa de copiar ratlles senceres; per exemple, a la pàg. 2, ratlla 20, cal afegir: «Car en tu, Déu, és ma fiança; Altisme metist en ton mas. Diré a Déu: «Ma fiança hi ma sperança mon Déu; fiu en ell»»; a la pàg. 3, ratlla 22, cal afegir: «qui mostrarà a nós bé ensenyarà sobre nós claror de tes fas. Déu dóna-m...»; a la pàg. 6, ratlla 5, cal llegir després de *de*: «Judà. Espera lo Senyor Déu confortet e ferma lo teu cor en ell; spera lo Senyor Déu», i cal treure les cinc paraules que posa l'autor.

La numeració de les pàgines, que sol posar intercalada dins el text entre parèntesis, no és constant ni exacta. Posa «(p. 2)» on és 1v; posa «2.» —sense parèntesis— on és 2r; posa un «(3)» fora de lloc; repeteix «(3)» en el 2v; no posa «(3)» on realment ha d'anar el 3r; posa «(4)» en el 3v; repeteix «(4)» en el 4r; el 4v s'escau en un tros que no hi és; el 5r és on diu «(5)»; no indica res en el 5v; i el 6r s'escau entre unes paraules que no ha transcrit, etc.

El primer manuscrit acaba, com dèiem, a la pàgina 9. I ens hi reserva una nova sorpresa. L'autor fa acabar el ms. amb aquestes paraules: «de perdonarlos me trobo no ab greus malalties no ab mi comportables». J. M. Millàs i Vallicosa, que féu una recensió del llibre de Mons. Griera (*Un oracional judaico redactado en catalán*, «Sefarad», XXVI (1966), 352-354), escriu: «Ha omitido todo el final del texto del manuscrito en vitela pues a la palabra final *incomportables*, debía seguir el texto *dolors, sinó ab la tua i gran pietat e misericòrdia, placiet, Senior, que sien acceptables a tu les meves oracions e paraules...*» Veritablement, manca un tros llarg al final, però és al llibre; és a dir, llegint el llibre, quan hom arriba a la pàg. 8, lín. 11, després de la paraula «oracions» cal saltar a la ratlla 28 on diu «en que ha prosperada» (que cal canviar per «Tu que has prosperada») i continuar fins al final (pàg. 9, lín. 13) on cal llegir: «perdonarlos-me perhò no ab greus malauties ne ab incomportables» i seguir altra vegada a la pàg. 8, lín. 11, amb la paraula «dolors» i endavant fins a la ratlla 27, on, després de la paraula «misericòrdia» cal posar el punt final.

Mons. Griera no diu enllloc on acaba un manuscrit i en comença un altre. Hom se n'adona quan consulta els manuscrits i veu que el segon, després del fol. 1, numerat però en blanc, diu: «Mesos del any segons l'orde dels ebreus» (en la *Consueta*: «...ordre dels hebreus»), i és transcrit a continuació.

Si l'anterior manuscrit contenia oracions cabalístiques de traducció literal de l'hebreu en lectura treballosa, la lletra d'aquest segon és ben clara, com diu

el mateix autor (pàg. vii), i la dicció dels mots molt més fluida. Caldria esperar més fidelitat en la transcripció, doncs. Endebades.

En les dues primeres pàgines, les que contenen les festes litúrgiques dels mesos jueus, les incorreccions hi són a balquena. Una mostra seran els noms dels dotze mesos (i no n'accentua cap, però en el nostre sistema ortogràfic, no accentuar és ja indicar on cau l'accentuació): posa *Tisu* per *Tisri*, *Maresnari* per *Maresuan*, *Guisle* per *Quisleu*, *Tenet* per *Tèuet*, *Cenach* per *Ceuat*, *Haddar* i *Nisan* ben transcrits, *Uhiar* per *Yhiar*, *Eman* per *Ciuan*, *Fammus* per *Tammús*, *Han* per *Hau*, i *Elul* ben transcrit. Altres noms propis d'aquestes dues primeres pàgines no surten més ben parats. Diu *Gadalties* per *Godalties*, *Souza* per *Simzà*, *Moratres* per *Mataties*, *Purum* per *Purim*, etc. I els noms comuns: diu *assentar* per *menjar*, *veurá* per *tenen ara*, *so suny?* per *costum*, *Casomit vit* per *cascona nit*, *carga* per *e en la*, *cargues* per *e axí*, *aquiteran* per *aguéran*, *una oració* per *menció*, *declaració* per *deliuració*, *lo qual impèra e reg(na)* per *la qual impetrà Ester*, *d'uns* per *dura*, *e anys per segons*, *costum* per *casun*, *festa* per *setje*, *cascu ment* per *costumen*, etc., etc. I tot això només en les pàgs. 9-10. La resta no desmereix gens d'aquest to.

Segueixen les rúbriques en forma d'índex amb indicació de la pàgina on hi ha cada oració: però l'autor no ha convertit la paginació.

En aquest índex, després de la primera rúbrica *Oració per entrar en casa de oració*, en *cartes 17*, la indicació *en cartes*, que es repeteix moltíssim en les nombroses rúbriques de tot el llibre, ve gairebé sempre en abreviatura convencional. L'autor, en gairebé totes les rúbriques, ha transcrit *encara*, i en resulten frases tan sibilines com aquesta de la pàg. 54: «Ara diras loat ton nom encara 49 e fins a mon redemptor que es encara 60 a après lo següent». Cal llegir: «Ara diràs "Sia loat ton nom", en cartes 59, e fins a "mon redemptor", que és en cartes 60; e après lo següent.»

L'autor acostuma a intercalar dins el text les crides marginals, però no totes. La numeració va seguint com si fos un sol manuscrit amb el primer, però tampoc no és conseqüent: al foli «(50)» segons Grieria correspon el 30^o del segon manuscrit i al «(150)» el 125^o.

Repeteix trossos. Per exemple: el text de la pàg. 14, líns. 16-22 es repeteix a les líns. 28-35 (però les «versions» no són pas idèntiques); el de la pàg. 24, líns. 22-29 es repeteix a les líns. 36-37 de la mateixa pàg. i 1-7 de la següent; el de la pàg. 30, líns. 34-38 i pàg. 31, líns. 1-10 es repeteix a les líns. 11-25 de la pàg. 31; el text de la pàg. 35, líns. 6-19 es repeteix a les líns. 20-32; el de la pàg. 44, líns. 17-30 es repeteix a les líns. 30-38 de la mateixa pàg. i 1-6 de la següent; el de la pàg. 100, líns. 25-32 es repeteix a les líns. 32-34 de la mateixa pàg. i 1-5 de la següent.

Falta tot un foli (34^v i 35^r) entre els mots *haueu* i *el* de la líns. 24 de la pàg. 19. A la pàg. 50 es deixa 14 paraules després del mot *truncada* de la líns. 9; 34 paraules després de *furor e* de la líns. 18; 8 després de *furor* de la 21; 16 després de *tenebra* de la líns. 35. Tot això a la pàg. 50. Després de *D. en ell* de la líns. 7 de la pàg. 76 falten els folis 173^v i 174^r els quals (*O res mirabilis!*) són vint pàgines abans, a la pàg. 56 líns. 34-38 i pàg. 57 líns. 1-11.

Un altre trabucament: després de la darrera paraula de la pàg. 71 no ha de seguir la primera paraula de la primera ratlla de la pàg. 72, sinó la quarta paraula de la ratlla 15. I quan hom arriba a la quarta paraula de la ratlla 29 cal passar al principi de la pàgina.

Una sorpresa final. A les pàgs. 109-111 hi ha un *Index de paraules*. Són menys de 300 i hi trobem el nom del germà de Moisès entrat per *Aahron*, *Aarón*, *Aharon* i *Haaron*; el patriarca Jacob entrat per *Iacob*, *Jaason*, *Jaasou*, *Jacou*

i Yaaron, etc. ; i un munt de paraules misterioses : *abislos, aforgaren, agranotes, anorens...* que són : *abis los, afonzaren, granotes, avorren(t)s...*

El benèvol lector que ens ha seguit fins ací tindrà a punt, pel fet mateix que és benèvol, un munt d'excuses per a l'autor i la seva obra.

No hi tenim res a dir ; al contrari, les fariem nostres de bon grat. Tanmateix, per a tenir una visió completa del fet cal considerar la ressenya que féu A. Griera de la *Consueta jueva* d'A. Griera en la revista dirigida per A. Griera : «Boletín de Dialectología Española», tercera època vol. XLV (1967), pàg. 115.

Jaume RIERA i SANS

JEAN-MARIE PETIT - JEAN TENA : *Romancero occitan*. Centre d'Études Occitanes - Faculté des Lettres et Sciences Humaines de Montpellier, 1969. 294 pàgs.

Dos joves investigadors occitans, bons coneixedors del *Romancero hispánico* de Menéndez Pidal, s'han proposat de formar un *Romancero occitan* equivalent i de demostrar el seu parentiu amb l'hispànic (espanyol i català). Sorpren, però, que hagin oblidat del tot el parentiu indubtable i ben establert amb la cançó francesa i italiana, més encara, l'agrupament de la cançó occitana dins el grup gallo-romànic, assenyalat ja per Nigra i confirmat per Doncieux i per Entwistle.¹ Això dóna un caire unilateral i incomplet a la introducció i a l'antologia de textos occitans, als quals són comparats «romances-frères» (a vegades no gaire semblants) catalans i espanyols.² Hi retrobem, per exemple, cançons gallo-romàniques tan conegudes com *La porquerola* (núm. 1), *N'Escrivaneta* (núm. 2), *La vella de París* (núm. 10), *Maria Magdalena* (núm. 13), *La presó de Lleida* —*La Pernelle*— (núm. 26), sense cap al·lusió a versions no hispàniques.³ Hi retrobem també *La mala sogra* (núm. 33), de la qual no és assenyalada cap versió catalana,⁴ i cançons semblants a *Els tres molins* (núm. 92) i *La dama d'Aragó* (núm. 94).⁵

Malgrat aquest desenfocament tan lamentable —i d'altra banda tan comprensible : sé per experiència la dificultat enorme que presenta l'estudi de la poesia tradicional i com resulta fàcil de relliscar-hi—, el volum de Petit i Tena és suggestiu i resultarà molt útil als qui s'interessen per la cançó occitana i per les seves relacions amb la Península. Ara caldrà completar-lo amb l'anàlisi de

1. Vegeu la bibliografia que assenyalo a l'*Aportació a l'estudi del romancer balear*, ER, VII (1959-60 [1964]), esp. 66-69.

2. Aquesta *Anthologie comparée* és feta «per Robèrt LAFONT» (pàg. 55). No queda clar quina participació hi ha tingut ni si algunes de les versions occitanes que hom dóna són o no inèdites. Els textos catalans paral·lels, presos del *Romancerillo* de MILÀ, han estat una mica regularitzats ortogràficament ; hi formiguegen, però, les errades i les vacil·lacions de transcripció.

3. Vegeu bibliografia sobre totes aquestes cançons (llevat de *Maria Magdalena*, no coneguda a Mallorca ; cf., però, el *Romancero* de DONCIEUX), en la meua *Aportació a l'estudi del romancer balear*.

4. Cf. *Aportació*, 103. Recentment n'he trobat una versió als *Chants populaires d'Auvergne*, recueillis, reconstitués et traduits en français par M. FERNAND DELZANGLES (Aurillac 1910), 71-75.

5. Cf. *Aportació*, 117 i 124-126.